

Bódi Stefánia

A Szent Korona-eszme különbségei Eckhart Ferenc, Timon Ákos és Bartoniek Emma felfogásában

**Different Approaches to the Holy Crown
Doctrine: Ferenc Eckhart, Ákos Timon
and Emma Bartoniek**

Összefoglalás

A tanulmány célja, hogy bemutassa a Szent Korona-eszmét és annak téziseit hazánkban. A Korona kezdetben a király szimbóluma, majd a király és a nemesek hatalmát testesíti meg, 1848-tól pedig tagja az ország valamennyi lakosa. A Korona az ország területét is kifejezi. A témakörben a legnagyobb vita két jogtudós, Eckhart Ferenc és Timon Ákos közt folyt, ez volt az ún. Eckhart-vita. Timon Ákos nemzeti érzelmű, egyesek szerint feudális eszméket valló közjogász, míg Eckhart Ferenc a pozitívista tudományosság módszertanát képviselő történész volt. Eckhart Ferenc könyvet is írt *A szentkorona-eszme története* címmel, amely azóta alapműnek tekinthető. Kettejük között helyezkedett el Bartoniek Emma történész álláspontja, akinek a témában íródott műve precíz és értékes alkotás.

DR. BÓDI STEFÁNIA PHD, egyetemi docens, Nemzeti Közszerológiai Egyetem, Közigazgatás-tudományi Kar, Alkotmányjogi Tanszék (Bodi.Stefania@uni-nke.hu).

Summary

The study outlines the Doctrine of the Holy Crown of Hungary, a symbol of the country and of a contract between the king and the nobility. After 1848, the Holy Crown embodied the Hungarian nation as a whole. A summary is given of the professional debate between Professor Ákos Timon, a lawyer and university lecturer, advocating highly traditional views in this matter, and Ferenc Eckhart, who thought the Crown of Hungary is one of many others with a similar role all over the world (*The History of Holy Crown Theory*). In between the two, Emma Bartoniek developed a concept in her book (*The History of Hungarian Coronations*).

A Szent Korona-tan a rendszerváltás óta valóságos reneszánszát éli Magyarországon. Hazai tudományos körökben, parlamenti folyosókon és az úgynevezett „ezoterikus” körökben is vita tárgyát képezi, hogy vajon tovább él-e a Szent Korona-eszme a modern alkotmányos és gazdasági keretek között, és ha igen, milyen új tartalommal tölthető meg. A Szent Korona kezdetben a királyi hatalmat szimbolizálta, majd a király és a nemesek hatalmát Werbőczy korában, végül 1848-ban jogkiterjesztés formájában a jobbágyok is a Szent Korona részévé váltak. Napjainkban a Korona mint közjogi szimbólum él tovább, fokozatosan vált ugyanis a történelem folyamán kibomló közjogi szuverenitásfogalom alapjává. A Korona-eszme a 20. században is a figyelem középpontjába került, amikor Eckhart Ferenc, a budapesti egyetem professzora, történész 1931-ben cikket írt a Koronáról, és ezzel akarva-akaratlanul is emblematikus alakjává vált a Korona körül kibontakozó vitáknak. A cikket óriási felháborodás fogadta, a támadásokra a szerző 1941-ben egy azóta maradandónak számító mű elkészítésével reagált, megírta ugyanis *A szentkorona-eszme története* című művét. A Korona-eszme fogalmi módosulásait számtalan formában elemezték már jogászok, történészek, politikusok. Én most írásomban az Eckhart Ferenc által indukált vitát helyezem a középpontba. Eckhart Ferencnek a történeti jogi iskolával és annak neves képviselőjével, Timon Ákossal folytatott szakmai vitáját kívánom elemezni, összehasonlítva nézeteiket, majd a kettejük közt helyet foglaló Bartoniek Emma történész, bibliográfus nézeteit ismertetem. Bartoniek Emma szintén maradandót alkotott a Szent Korona-tan elemzései kapcsán, azonban talán kevésbé őrizte őt meg az emlékezet, mint Eckhart Ferenc és Timon Ákos nézeteit. Eckhart Ferenc, a pozitívista kutatás tudományos módszertanát képviselő történész és a nemzeti romantika felé hajló történeti jogi iskola között az ütközés tulajdonképpen szükségszerű és elkerülhetetlen volt. Nézeteik minden ponton szemben állnak, mely adódhatott két különböző tudományág, korszellem és két különböző személyiség eltéréseiből egyaránt. A Szent Korona-tanról vallott eltérő fel-fogások megértéséhez azonban szemügyre kell vennünk az eszme alaptéziseit,¹ vagyis különböző jelentéstartalmait.

A Korona-eszme jelentései az alábbiakban összegezhetők:

- A főhatalom (a törvényhozás és a kormányzás) a Szent Koronát illeti;
- a felségjogok összessége a Koronáé;

- a Koronáé a főkegyúri jog (ius supremae patronatus);²
- a hatalomátruházás alapja a Szent Korona;
- a hatalom gyakorlóit a Szent Koronában egyesülnek, kezdetben a király, majd a király és a nemesek, később csatlakoznak hozzájuk a szabad királyi városok, végül 1848-tól a jobbágyság;
- a Koronáé az ország területe, azonban nem lettek a Korona részei azok a hódítások vagy öröklések, melyek eredményeként egy magyar király másik állam uralkodójává vált;
- a Koronának van vagyona;
- minden birtokjog gyökere a Korona (radix omnium possessionum);
- a Korona jelenti Ég és Föld között a kapcsolatot.

A Szent Korona alaptéziseivel kapcsolatban magyarázatot igényel a főkegyúri jog fogalma, mely egyházi méltóságok kinevezésére vonatkozott, és az a gondolat, hogy az Ég és Föld közötti kapcsolatot a Korona testesíti meg.

Az 1498. évi LXVII. tc. 4. §-ában³ a főkegyúri jog mikénti gyakorlásának szabályozásával kapcsolatban az ország Szent Koronájának alávetett egyházakról olvashatunk. A Korona fogalomnak ez utóbbi misztikus jelentése is magyarázatra szorul, és azt a gondolatot juttatja kifejezésre, hogy Szent István király felajánlotta koronáját és országát Szűz Máriának Nagyboldogasszony ünnepén. Szűz Mária ezt a felajánlást elfogadta, ezáltal létrehozta a kapcsolatot a Teremtő és a teremtett világ között. Ezért Magyarország Mária országa, vagyis Regnum Marianum, másképpen Sacra Pannonia, vagyis a Szentek Országa. Mindez Isten ajándéka, nincsen más Korona, amelyik ezt az üzenetet hordozná. A Szent István-i Korona tehát kicserélhetetlen és pótolhatatlan a koronázások alkalmával. A Koronát a király a pápától kapta, mely tovább erősíti a hatalom isteni eredetét.

ECKHART FERENC ÉS A KORONA-ESZME

Annak, aki a Szent Korona-eszmével foglalkozik, megkerülhetetlen az úgynevezett Eckhart-vita elemzése, amely Eckhart Ferenc történész (1885–1957) személye körül bontakozott ki a 20. században a Szent Koronáról írott cikke kapcsán. A tanulmány a Hóman Bálint által szerkesztett *A magyar történetírás új útjai* című gyűjteményes kötetben jelent meg. A tudományos vita a történeti jogi iskola képviselői, köztük Timon Ákos és a pozitivisták kutatás tudományos módszertanát⁴ képviselő Eckhart Ferenc nézetei között bontakozott ki, és csak a 20. század 40-es éveire csillapodott le. Időközben Eckhart Ferenc elkészítette *A szentkorona-eszme története* című összefoglaló művét 1941-ben. A 20. század 50-es éveiben aztán kialakult a második Eckhart-vita,⁵ mely sokak szerint hozzájárult Eckhart Ferenc egészségének romlásához és halálához. A harmadik Eckhart-vita pedig tulajdonképpen a rendszerváltást követően bontakozott ki a Szent Korona-eszme továbbéléséről, üzenetéről, és tart mind a mai napig, tudományos körökben, parlamenti folyosókon és a Szent Korona misztériumával foglalkozó ezoterikus körökben is.

Eckhart Ferenc a forráskutatásra épülő kutatást alkalmazta munkássága során, vagyis a tényekre alapozta nézeteit, a magyar történetírás nagy műveltségű, hat nyelven be-

szélő tudósa volt. Eckhart Ferenc 1885-ben született Aradon, egyetemi tanulmányait követően a bécsi állami levéltárban dolgozott, majd kormányhivatalnokként tevékenykedett a Monarchia felbomlását követően. 1928-ban a Bécsi Magyar Történeti Intézet igazgatójának nevezték ki, 1929-től 1957-ig a Pázmány Péter budapesti egyetem egyik, megüresedett magyar jogtörténeti tanszékének élére került – ahol egyik elődje Timon Ákos volt –, s haláláig dolgozott itt. Érdeklődése sokrétű volt,⁶ gazdaságtörténettel és középkori magyar oklevelekkel egyaránt foglalkozott munkássága során, hozzászólt a dualizmus kori osztrák–magyar vitákhoz. Már 1931-től a történetírás modernizálásán fáradozott, ennek során is kritikával illette Timon Ákost. Mégis a Szent Korona-tan kritikája volt az, amely személyét az érdeklődés középpontjába állította, noha korábban is úgy vélte, hogy a magyar alkotmányfejlődést európai kontextusba helyezve kell vizsgálni. Nézeteit materialistának tekintették, parlamenti felszólalások vitatták tanait, majdnem elvesztette az állását is. Érdekesség, hogy a későbbi években viszont éppen az a kritika érte, hogy a Szent Korona-tan keresztény forrásaira való utalásai miatt klerikális és nacionalista.⁷ Ebből is látszik, hogy milyen sokféle eltorzult, zavaros és váltakozó módon értelmeztek eszméket és irányzatokat a magyar történelemben. Az 1945 utáni időszakban az Eckhart Ferenc munkásságát elemző szerzők Eckhart történetírói módszerét vizsgálva leginkább pozitivistának tekintik.⁸ Stipta István azonban megállapítja, hogy „a két világháború között tevékenykedő jogtörténészek többsége – élükön Eckhart Ferencel... a szellemtörténeti irányzathoz csatlakoztak”. A pozitivista kutatás ugyanis önmagában nem ellentétes a szellemtörténettel, állapítják meg többen, köztük Tóth Zoltán József.⁹ Elérkeztünk ezen a ponton egy újabb irányzat, az ún. szellemtörténeti irányzat megemlékezéséhez, mely nem utasítja el a pozitívizmushoz hasonlóan a forrásokon alapuló adatgyűjtést, azonban mégis jelentős eltérést mutat a korábbiakhoz képest, ugyanis az emberi lélek megnyilvánulásainak nagy jelentőséget tulajdonít a történelmi események alakulásában. Az irányzat kutatási módszertanában pedig szerepet kapott a megérzés, az intuíció. Eckhart Ferencet inkább pozitivistának szokás jellemezni, azonban az utókor úgy is megemlékezik róla, mint aki a szellemtörténeti és pozitivista kutatási módszereket együtt alkalmazva haladta meg a feudális-nemzeti irányzatot, vagyis mind a szellemtörténeti iskolával, mind a pozitivista kutatás tudományos módszertanával összefüggésbe hozzák munkásságát.

Eckhart Ferenc életművéből mindenképpen meg kell még említeni a *Magyar alkotmány- és jogtörténet* című könyvét,¹⁰ és azt, hogy a *Századok* című folyóirat főszerkesztője volt 1943 és 1945 között, illetve a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja 1934-től.

A történeti munkásságát saját korában elismerte Klebelsberg Kunó kultuszminiszter és Szekfű Gyula is. Klebelsberg védelmébe is vette a vita kirobbanásakor, vele ellentétben viszont Zsitvay Tibor igazságügyi miniszter indulatosan utasította vissza nézeteit a képviselőház ülésén.¹¹ Halála után évtizedekkel azonban ismét tisztelettel emlékeztek meg a történész életművéről. „1986-ban lehetőség nyílt tudományos oeuvre-jének kismértékű restituálására. A jogtörténészek akkori csoportja emléküléssel adózott előtte, amelynek anyagát külön számban jelentette meg a *Jogtudományi*

Közlöny. Egykori híres szemináriumában emléktáblát is avattak tiszteletére. 1989-ben pedig az Akadémia már az egykori akadémiai tagságát rehabilitálta.”¹²

Eckhart nézetei szinte minden ponton ütköznek¹³ a jogtörténeti iskolával, ezért a két különböző felfogást pontokba szedve tekintjük át a könnyebb áttekinthetőség érdekében. Eckhart Ferenc nézeteinek összefoglalása:¹⁴

– a Korona fogalom a 14. század végéig a királyi hatalmat szimbolizálja, vagyis nem szimbolizál közjogi jellegű államhatalmat, csak a 15. századtól fejezi ki a király és a rendek együttes hatalmát (Bartoniék Emma szerint már a 13–14. századtól);

– a Korona fogalomnak „halvány elkülönülése” a 13. században a koronajavak kapcsán kezdődik el;

– nemzetközi szerződésekből a Korona a 14. század óta mint az állam jelképe szerepel;

– tagadja a Korona-eszme Szent Istvánig történő visszavezethetőségét, az *Intelmek*ben nem lelhető fel a Szent Korona-eszme első alakja;

– a magyar alkotmányfejlődés sem jobban, sem kevésbé közjogi, mint az európai alkotmányfejlődések;

– a Korona-eszme nem Werbőczy találmánya, de Werbőczyhez köthető a Korona gondolat és az organikus állameszme összekapcsolása;

– az egyház korporatív szemléletéből ered az organikus állameszme, mely az államot testnek tekintí, a királyi tanács már a 15. században testnek tartja magát;

– elismeri, hogy a magyar út eltér az összes többi európai fejlődéstől „törökös faji jellegénél fogva”, de ragaszkodik ahhoz, hogy a magyar jogfejlődés nem volt elszigetelt, a Korona fogalma kialakult a cseheknél, a lengyeleknél, Angliában és Franciaországban egyaránt;

– a Korona Angliában és Franciaországban a 13. században kezd megjelenni, mint a királyi birtokok tulajdonosa;

– Magyarországon és a cseheknél egy időben jelent meg, mint az államhatalom szimbóluma;¹⁵

– a hűség gyakori hangoztatása a király és az alattvalók között, mely a Koronára is átszármazott, különösen jellemző Magyarországon;

– a hűséget az alattvaló elsősorban katonai erényekkel tudta kifejezésre juttatni a király felé;

– a magyar Korona-eszme lengyel és cseh hatások alatt fejlődött, az angol és a magyar viszonyok között párhuzamot vonni nem más, mint „nemzeti önhiúságból származó fantázia”,¹⁶

– egyetért azzal, hogy a Korona fizikai valójában két különálló részből áll;

– tudománytalansággal vádolja a történeti jogi iskolát.

A TÖRTÉNETI JOGI ISKOLA ÉS TIMON ÁKOS NÉZETEI

Timon Ákos jogász, egyetemi tanár 1850-ben született Egerben. Egyetemi tanulmányait részben Németországban és Franciaországban végezte, tanulmányai befejezését követően egyházjogot és jogtörténetet oktatott Győrben, majd Budapesten lett egye-

temi magántanár. Itt egyházjogot, magyar és egyetemes jogtörténetet egyaránt oktatótt. Timon Ákos az ún. történeti jogi iskolához tartozott, nézeteit 1891-től egyetemi katedrán tanszékvezetői minőségében fejthette ki, ugyanis 1890-től a magyar alkotmány- és jogtörténet számára is önálló tanszék jött létre Budapesten.¹⁷ 1899–90-ben dékán, 1921–22-ben a Pázmány Péter Tudományegyetem rektora. Timon ragaszkodott a magyar jogfejlődés eredetiségéhez, ezért munkásságát több ponton is kritika érte, mondván, tudományosan nem alátámaszthatóak a nézetei. Ezekre a tudományosan nem igazolható állításokra a leggyakrabban emlegetett példa, midőn azt állította a Szent Korona-eszme fejtegetésekor, hogy a magyar jogfejlődés hatása és nagysága csak az angollal mérhető össze. Nézeteit továbbá azzal a kritikával is illették, hogy elavultak, feudálisak, például párbajkérdésekről vitatkozott kortársaival. Bartoniek Emma is egyetértett Eckharttal abban, hogy több esetben nem helytállóak Timon megállapításai. A Szent Korona-eszmével kapcsolatban napvilágot látott írásai *A szent korona és a koronázás jelentősége és A szent korona elmélete és a koronázás*.¹⁸ Timon 1925-ben hunyt el, valójában már nem érthette meg egyik Eckhart-vitát sem, így a vita valójában nem közte és Eckhart között zajlott, hanem Eckhart Ferenc folytatta kortársaival, politikusokkal, jogászokkal. Így nem két személy közt húzódó konfliktusról van szó, hanem annál tágabb kontextusról, két eltérő felfogás, korszellem és tudományos módszertan szembenállásáról.

Timon Ákos ahhoz a történeti jogi iskolához tartozott, mely a kiegyezést követően bontakozott ki, és nemzeti érzülettel telítődött. Nézetei megfeleltek a nemzet akkori lelkiállapotának. Ez a történeti felfogás jelent meg Friedrich Carl von Savigny és Georg Friedrich Puchta nézeteiben is, vagyis a történeti jogi iskola (historische Rechtsschule) eszmerendszerében, a hazai jogtudósok közül pedig Wenzel Gusztáv volt az irányzat képviselője. A történeti jogi iskola a szokásjogban tükröződő népszellem (Volksgeist) termékének tekinti a jogot, ezért szerintük a jogtörténet célja nem más, mint a történeti jogi hagyományok feltárása, feldolgozása.¹⁹ Szembefordulást jelent a természetjogi iskolával is. Természetesen a történeti jogi iskola sem egységes irányzat, azonban ennek kifejtése nem célja jelen írásnak, mert ez inkább jogfilozófiai vagy római joggal foglalkozó szerzők tollára kívánczok. Az irányzatot szokás nemzeti romantikára hajlónak és túlzónak jellemezni. A felfogás ellenlábasként megjelent azonban a pozitív történeti iskola Auguste Comte vezetésével, és a világ egzakt ismeretekre alapuló magyarázatát tartotta alapelvének, a spekulációk kiiktatását, a népszellem meghatározó szerepének tagadását, a tényekre alapított jogtörténetírást fogalmazta meg követelményként.²⁰ „A múlt század második felében tehát a hazai tudományosságban, így a történettudományban is, nemcsak a modern pozitívizmus van jelen, hanem a romantikus nemesi gyökerekből táplálkozó nacionalizmus is.”²¹

Timon Ákos nézetei összhangban voltak kora magyarságának érzelmeivel, hiszen a trianoni béke után ébren tartotta a magyar emberek öntudatát. „Az állampolgári jogegyenlőség kimondása óta pedig az egész nemzet, a szent korona területének összes lakói, a szent koronát fején viselő királlyal egyetemben alkotja azt az egységes közjogi egészet, azt az élő szervezetet, amelyet régebbi közjogunk a szent korona egész testének (totum corpus Sacrae Regni Coronae) nevezett, napjainkban pedig

államnak nevezünk. A szent korona tagsága az állampolgári jogegyenlőségnek legerősebb biztosítója, mely nem ismer sem vallási, sem faji, sem rendi különbséget... ma már kétségtelenül történeti tényként állíthatom, hogy a szent korona személyisége az a köszikla, amelyre a magyar alkotmány építve van, s amelynek szilárdsága annyi küzdelmek között a magyar nemzet állami önállóságát és nemzetközi függetlenségét biztosította...”²²

Timon Ákos felfogása a Szent Korona-eszmét illetően az alábbiakban összegezhető:

– A magyar Korona-eszme eltér az európai fejlődéstől, mert egy valóságos és szent koronához kötődik, ez a király hatalmától független spirituális hatalmat jelent, hangsúlyozza a Korona misztériumát, úgy véli, „a magyar nép alkotmányfejlődésének legsajátosabb alkotásáról van szó”;²³

– a Korona és a király személye már a korai időktől elválasztódik, vagyis nem fogadja el Timon azt a feltevést, hogy a nyugati népek jogfejlődése évszázadokkal megelőzte volna a magyar jogfejlődést;

– az állami főhatalom, ellentétben a nyugati népek fölfogásával, nem a király személyéhez fűződő hatalom, hanem a Szent Korona hatalma;

– ha nincs király, akkor a közhatalmi funkciók a nemzetre és az országgyűlésre szállnak át;

– a királyi hatalom a Szent Koronával a koronázás által száll át a királyra;

– a magyar alkotmányfejlődés – eltérően a nyugat-európaiaktól – mindig erősen közjogias volt;

– a magyar nép erőteljes monarchikus érzettel bír, mely talán erősebb, mint bármely más európai nemzeté;²⁴

– már Zsigmond uralkodása idején érvényre jut az a közjogi tétel, hogy a király és az országgyűlés együttesen jogosultak törvényt hozni;

– csak abban értenek egyet Eckharttal, hogy az eszme nem Werbőczy találmánya;

– tiltakozik az ellen, hogy a magyar nemzet idegenből vette át jogintézményeit;²⁵

– a magyar alkotmányfejlődés jelentősége csak az angollal mérhető össze („Grosschmid Béni arra a következtetésre jut, hogy az angol korona kezéből bírt »estate« logikai lényegét tekintve olyan, mint a Szent Koronától nyert birtokjog”);²⁶

– a Koronának ez a megszemélyesítése sehol máshol a világon nem lelhető fel;

– a magyar nép lelkében mindig is megvolt a közjogi gondolkodás erőssége²⁷ és ez az eszme (ezt így látja Zétényi Zsolt is);

– nézetei a nemzeti romantikához közelítenek.

Timon Ákoshoz hasonlóan Zlinszky János is egyetért azzal, hogy a magyar államot a kezdetektől a megosztott és ellenőrzött központi hatalom jellemezte, nem alakult ki nálunk a magánhatalmakra épülő feudalizmus, hanem sokkal inkább a közjogi jellegű rendiség. Hozzáteszi azt is, hogy a Korona Szent Istvánhoz kötése pusztán politikai szükséglet volt.²⁸ Tóth Zoltán József is a magyar korona egyedisége mellett érvel, szentinte a cseh korona szent mivoltáról nincsen szó,²⁹ csak a cseh király és az állam szimbóluma a korona, nem kötődik valamely reális koronához,³⁰ míg nálunk szembetűnő a hűség gyakori hangoztatása is, vagyis a bizalmi elem a király és az alattvalók között. Ezt a személyes kapcsolatot felismeri egyébként Bartoniek Emma és Eckhart Ferenc

is. Tóth úgy véli, hogy a magyar Szent Korona régebben keletkezett, mint az északi és északnyugati szláv koronák eszméi, és azokkal tartalmilag sem egyezik, mert amíg a szláv államokban elsősorban a hűbértartományoknak az anyaországhoz való viszonyát fejezi ki,³¹ addig nálunk elsősorban az alattvalóknak az államhoz való viszonyát. A királytól független államot kifejező szimbólum megszületését Tóth Zoltán József a 11. századra teszi, Bartoniek Emma a 13–14. századra, Eckhart pedig a 15. századra. Bartoniek Emma és Eckhart Ferenc nézeteiben párhuzam fedezhető fel azon a ponton, hogy a Koronát mindketten a középkori magyar keresztény állam szimbólumának tekintették, de időbeli eltérés van köztük a Korona királytól való elválását illetően. Bartoniek jobban hangsúlyozza a szimbólum egyediségét.

BARTONIEK EMMA ÉS A KORONA-ESZME

Bartoniek Emma (1894–1957) a polgári történettudomány képviselője, a Széchényi Könyvtár falai között végezte tudományos kutatásait. 1917-ben szerzett bölcsészdoktori oklevelet a Pázmány Péter Tudományegyetemen. 1916-tól már dolgozott a „Széchényi”-ben, majd 1934-től 1945-ig vezetője volt a Széchényi Könyvtár kéziratárának. Neve talán kevésbé cseng ismerősen az utókor számára, mint Timon Ákosé vagy Eckhart Ferencé. Ennek oka lehet az is, hogy életművét nem egyetemi katedrán keresztül valósította meg, így nem kapott akkora publicitást, hanem a Széchényi Könyvtár „magányában” alkotott és kutatott. Nem véletlen, hogy életrajzát olvasva egyetlenegyszer sem sorolják be semmilyen irányzathoz vagy iskolához. A személyisége és munkássága előtt tisztelgő szerzők is hangsúlyozzák befelé forduló, a tudománynak élő zárkózott egyéniségét, aki minden egyes percét a kutatásnak szentelte. Írásai azonban így is maradandóak, logikus okfejtéssel felépített, történelmi forrásanyagokra támaszkodó, érdekes és értékes olvasmányok az utókor számára. Életrajzát olvasva gyakran emlékeznek meg róla azzal az idézettel, melyből jól érzékelhető az odaadó és a tudománynak élő tudós alakja: „Nem mondom, hogy a tudománynak áldoztam életemet; ez nem volt áldozat, hanem a legnagyobb gyönyörűség, s a tudomány nekem többet adott, mint én a tudománynak.”³² Maga Eckhart Ferenc is idézett Bartoniek Emma nézeteiből a Szent Korona-eszme kutatásai során.

A Szent Korona-eszmével kapcsolatban készült műve *A magyar királykoronázások története*.³³ A mű a nagyközönségnek íródott, azonban tudományos igényessége nem vonható kétségbe olvasmányossága ellenére sem. A Korona-vitába már korábban bekapcsolódott Bartoniek Emma a *Századokban* publikált tanulmányával, mely *Corona és regnum* címmel íródott 1934-ben,³⁴ de az 1917-ben a *Századokban* megjelent *A koronázási eskü fejlődése 1526-ig* című műve³⁵ is hasonló gondolatkörben mozog, midőn a királyi hatalmat és az esküt járja körbe. Munkásságából megemlítendőek még *Az Árpádok trónöröklési joga*, *A királyi hatalom eredete* és *A magyar királyválasztási jog a középkorban* című írásai.³⁶

Tulajdonképpen Bartoniek Emmát nem az Eckhart körüli vita készítette a Szent Korona-tan tanulmányozására, hiszen a témakörrel már ekkor mintegy másfél évtizede foglalkozott, így nem egyik vagy másik fél oldalán kívánt állást foglalni. A Koronát ille-

tően saját nézeteit publikálta érdeklődési körének megfelelően. Nézetei köztes helyet foglalnak el a jogtörténeti iskola és Eckhart Ferenc nézetei között. A következőképpen összegezhetjük megállapításait:³⁷

- A Korona már az *Intelme*kben felfedezhető, de még nem nevezik szentnek;
- az *Intelme*kben a Korona még a királyé, a király és az állam fogalma azonban egybeesik ekkoriban;
- a királyi hatalom bővül a Korona-eszme bővülésével;
- az elvont fogalmak konkrét tárgyhoz való kötése más európai népeknél is fellelhető;
- a 13. században az ország Koronájaként kezdik emlegetni;
- kifejezi a hűséget a Korona az alattvalók és a király között, ez a gondolat áll a középpontjában, a 14. századtól pedig a tartományoknak az anyaországhoz való viszonyát is megtestesíti a Korona;
- a Korona személyfelettsége a kezdetektől fogva érezhető;
- a Szent Koronára az „országalakosok” ruházzák át a királlyá tevő hatalmat, és ez a hatalom a nép akaratával történő koronázással háramlik át a Szent Koronából a királyra;
- különös jelentősége van a Koronának a rendi harcokban;
- a Koronában való egyesülés gondolata (király és a rendek, vagy Magyarország és a melléktartományok) a középkor univerzalisztikus gondolkodásának hatása alatt fejlődött, amidőn úgy gondolták, hogy a földi fej a pápa, a hívők a tagok, ez a kép a corpus mysticum Christi képe, de az ókori tanítások alatt is fejlődhetett, amely az államot testnek tekintette;³⁸
- az állam „mint élő organizmus” felfogás máshol is fellelhető;
- a cseh és lengyel szokások hasonlóak a magyarhoz, a lengyel korona is szent, de csak a 14. században tűnik fel, a magyar Korona-eszme korábbi;
- az a gondolat, hogy a Korona minden birtok örököse, csak a 15. században alakul ki;
- a magyar tartalmilag nem egyezik meg egyetlen másik Korona-eszmével;
- úgy véli, a 16–17. században, sőt a 18. század végéig háttérbe szorul a Korona-eszme, nem érdekli az akkori nemesi társadalmat;
- a 16–17. században leggyakrabban abban a vonatkozásban említik, hogy a Korona minden birtokjog forrása;
- a koronázási ordók tekintetében Szent István a német formulát követi, melynek lényege, hogy a kard és a jogar átadása megelőzi a koronázást;
- a magyar, a lengyel és a cseh koronázási szertartások közt is vannak hasonlóságok;
- Timon Ákos az organikus államelméletet csak Werbőczy művéből és néhány középkori oklevélből ismerte, és sajnos sok helyen nem helytálló vonásokkal rajzolta meg a Szent Korona elméletét;
- a Szent Korona-tan 1919 utáni szerepének bemutatását Eckhart Ferenchez hasonlóan Bartoniek Emma nem vállalja;³⁹
- azt a nézetet vallja, mely szerint a Korona fizikai valójában két részből áll.

Bartoniek Emma szerint a Korona birtokosa már a 14. században egyértelműen az ország, és nem a király. Úgy véli, ez nyilvánul meg abban a történetben is, mely a

Szent Korona elvesztéséről, majd csodás megtalálásáról szól. Történt ugyanis, hogy a bajor Ottó 1305-ben valahol Ausztriában elvesztette a Koronát, a tokba rejtett Korona leesett arról a kocsiról, melyen utazott. Később aztán Ottó emberei megtalálták a Koronát, ebben az isteni gondviselés megnyilvánulását látták a kor emberei. Úgy vélték, Magyarország nem tudja elveszíteni az ő angyal küldötté koronáját.⁴⁰ Tekintettel arra, hogy Bartoniek Emma egészen Istvánig visszavezethetőnek tartja a Korona-eszmét, Tóth Zoltán József úgy gondolja, hogy Timon Ákos megállapításai éppen Bartoniek Emma állásfoglalása és részben Eckhart kutatásai által nyertek igazolást arra vonatkozóan, hogy a csírái a Korona-tannak már mindenképpen megvoltak a magyar államalakulás kezdeti időszakában.⁴¹ Bartoniek Emma történész, bibliográfus felismeri az eszme jelentőségét, amikor azt írja, hogy „ez az elmélet mélységes, Timontól csak sejtett történeti gyökereivel lenyúlik egészen Szent István királyunk *Intelmeü*g, a jó kormányzásról adott 10 parancsolatáig, elementáris erővel terjedt szét a 20. század elején a magyar nép legszélesebb rétegébe. Innen van, hogy a mai napig nem tudjuk a magyar államról alkotott képzetünket a Szentkorona eszméje nélkül felépíteni. Felszabadult testvéreink és földjeik a Szentkoronához tértek vissza, a Szentkorona nevében ítélik a magyar igazságszolgáltatás is, kifejezve ezzel a magyar Szentkorona legjellemzőbb sajátosságát, eszméjének egyetlen értelmét: a személyfelettséget, a magyar államnak mindenektől elvont s mindenek: személyek, sőt kormányformák felett álló, magában tökéletes jelképezését.”⁴²

ZÁRÓ GONDOLATOK

Napjainkban a megválaszolandó kérdés nem az a Szent Korona-eszmével kapcsolatban, hogy kinek volt igaza a vitában a történelmi részleteket illetően, ennél a ma emberének talán fontosabb az a kérdés, hogy milyen üzenetet és jelentőséget hordoz a Korona a 21. században. A Szent Korona-eszméről vallott eltérő felfogások tükrében is úgy vélem: helytálló az a megállapítás, hogy a Korona-tan ebben a formájában olyan, a magyar államiságot szimbolizáló, közjogi szuverenitásfogalom, mely egyetlen másik Korona fogalomnak nem feleltethető meg. Biztosítja a jogfolytonosságot a magyar jogfejlődésben és alkotmányos rendben. Hozzásegít a globalizálódó világban a nemzeti öntudat megőrzéséhez. Valószínűleg helytálló az a több szerző által megfogalmazott nézet, mely szerint megfelel a magyar nép lelki alkatának is, hiszen a nehéz történelmi időszakokban a Szent Korona-eszme nyújtott reményt az ország területi revíziójához, még akkor is, ha annak realitása, hogy az egykorvolt részek visszatérhetnek az anyaországhoz, akkor sem volt meg, és most sem reális. A Korona-eszme és maga a korona alkotmányos keretek között csupán a Szent Korona-eszme tanulmányozásában kellően el nem mélyült emberek számára jelenti a királysághoz való vonzódást, és valamiféle hamisan beállított szimbólumát a demokrácia ellenpontjának (amely monarchikus állam-, illetve kormányforma magától értetődően jelenthetne demokratikus kormányzást, ahogy ezt Európa több országában megfigyelhetjük). A Korona nem pártokhoz kötődő szimbólum, nem eszköze a napi politikának, nem jelenti azt, hogy az országban királynak kell lenni, és azt sem, hogy csak magyarok lehetnek a tagjai.⁴³ A Korona

mint szuverenitásfogalom a nemzet egészét szimbolizálja, és arra a kérdésre válaszol, hogy kié a fő hatalom. A hatalmat a nemzet egésze gyakorolja, közvetett és közvetlen formában egyaránt.

Természetesen megosztó szimbólum és eszme, mely nem kerülhette ki a napi politikai viták keresztttüzét, ezért eltérő magyarázatokat fűznek hozzá különböző értékrenddel rendelkező emberek. Meg kell jegyeznünk ugyanakkor, hogy a Szent Koronaszemlé és annak téziseit csak nagyon kevesen tudnák kifejezni vagy elmagyarázni azok közül, akik a szimbólumot kifogásolják vagy használják közéleti vitáik során.

A Korona-eszme kifejezi a nemzet egységét, és szimbolizálja az államterületet. Tulajdonképpen a szuverenitáselméletek egyik megnyilvánulásának tekinthető, ahogy erre Máthé Gábor is utal, hiszen az uralkodó és a nép közti megállapodást szimbolizálja. A nemzet a jogokat a Koronára ruházta, ez az első szerződés, amit kötött, a második pedig maga a koronázás ténye. Amennyiben a szuverenitás gyakorlása ellehetetlenül, a nemzet jogosult intézkedni.⁴⁴ Többen úgy gondolják, hogy a Szent Korona-tan azon a ponton ütközésbe került a valósággal, midőn olyan uralkodók fejére került a korona, akikkel kapcsolatban megkérdőjelezhető, hogy valóban a magyar nép akaratából kerültek-e hatalomra. Ezzel kapcsolatban azonban mondhatjuk, hogy a Szent Korona-tan megoldotta ezt a dilemmát is, vagyis biztosította a demokratikus hatalomgyakorlást: Tamás András szerint „Az uralkodó által gyakorolt rendi szuverenitás egyáltalán nem oldotta meg az ország szuverenitását, ha nem felelt meg a Szent Korona-tannak, legfeljebb elfojtotta azt.” Hozzáteszi, hogy „a Szent Korona-tant felvilágosult, liberális elmék ma is hajlamosak csak rendi misztikának minősíteni. A magyar államiság szempontjából ez félremagyarázás, kiváltképp abban az összefüggésben, hogy államiság, annak önállósága, függetlensége (szuverenitás mint tény) ellentétbe kerülhet azzal a tényleges renddel, amely időlegesen az erő helyzetéből tartható fenn...⁴⁵ A Szent Korona-tan nem ismerte el a törvénytelenül fennálló rendszereket és az erőszakos hatalomgyakorlást. Ezek szemben állnak a nemzet egésze által gyakorolt szabadság eszméjével. Nem ismerte el a Korona-eszme a királyokat sem feltétel nélkül, hiszen az abszolutista uralkodók korlátlan, korona nélküli hatalomgyakorlása éppúgy elfogadhatatlan, mint a megszálló hatalmak uralma a nemzet felett.⁴⁶

A Korona tehát a nemzet hatalmát szimbolizálja, és a hatalom korlátozott voltát, vagyis azt, hogy az „uralkodók” csak gyakorolják a hatalmat a Korona tagjaként. Egyszerű szuverenitáselmélet ez, mely történelmi sajátosságokkal rendelkezik. De más nemzetek éppúgy rendelkeznek sajátosságokkal alkotmányos intézményeik és alapelveik tekintetében. Ilyen sajátosság például az, hogy a hatalommegosztás elve az Egyesült Államokban összefonódott a jogállam fogalmával, vagy például az, hogy az angol alkotmányfejlődést évszázadokra visszavezetik, és olyan dokumentumokban „gyökeresztetik” a demokrácia mai fogalmát, mint a Magna Charta Libertatum, melynek mai korra való szó szerinti alkalmazását nyilvánvalóan nem érdemes keresgélni. Senki sem vonja kétségbe ugyanakkor Nagy-Britannia demokratikus berendezkedését. Nem a szó szerinti jogértelmezésre és a feltétlen alaki jogfolytonosságra kell tehát törekedni, mert ez alapján eltörölhetné valamennyi nemzet történelmi dokumentumait és szimbólumait, mondván, a mai kor szellemének nem felelnek meg.

A Szent Korona nem tudatos jogalkotás terméke, hanem a történeti fejlődés során kikristályosodó, majd önálló életet élő szuverenitásfogalom. Tulajdonképpen olyan közjogi tétel, mely gazdagítja Európa kulturális-jogi sokszínűségét, ahogyan az Alaptörvény Nemzeti hitvallás című részében is szerepel: „Hisszük, hogy nemzeti kultúránk gazdag hozzájárulás az európai egység sokszínűségéhez.” A jogfolytonosság az 1989-es átalakulás és a történeti alkotmány értékválasztása között kimutatható – ahogyan Máthé Gábor fogalmaz –, látszólag elveti a Szent Korona-tant és a történeti alkotmányt az 1946-os és az 1989-es átalakulás, mégis azok pozitív hagyományainak kiteljesedéseként értelmezhetőek, vagyis tulajdonképpen a jogfolytonosság kimutatható.⁴⁷

Témánk szempontjából azonban az elemzés elsődleges tárgya három korábbi kiváló szerző, történész, jogtudós nézeteinek bemutatása, összevetése volt. Jól szemléltethetjük Eckhart Ferenc és Timon Ákos gondolkodásmódja közti különbséget azzal az idézettel, melyet Zétényi Zsolt könyvében olvashatunk: „Hajnik és Timon jogászok voltak, a magyar közjog elkötelezett hívei és művelői. Ők a közjogot szerették és találták meg a történelemben, míg Eckhart a történész empirikusan megragadható, oklevelekben élő történelmet kereste a közjogban. Ahol nem talált történelmet, ott tagadta a közjog létezését.”⁴⁸

Érdekes azonban Csizmadia Andor megközelítése is a jogászok és történészek szemléletbeli különbségeit illetően: a „jogi képzettségű jogtörténettanárok általában a pozitívista módszerek szerint dolgoznak, munkáik súlya azonban a nyomtatásban megjelent anyagokon nyugszik, s csak kisebb mértékben, néha egész kivételesen használnak okleveles forrásokat [...] a történész képzettségű katedra-jogtörténészek viszont jól ismerik a történettudomány eredményeit, de érezhetően nélkülözik a jogi képzettséget, még inkább a jogi gyakorlatot s ebből fakadó jogi szemléletet. Történeti szempontból nemegyszer kitűnő munkáik nem kísérlik meg a kérdéses korszak jogi problémáinak megoldását. A különbség azonban hasonlósággá fordul át, ha a történettudomány iskoláinak jelenlétét vizsgáljuk. A hivatásos jogtörténészek látásmódját ugyanis erősen megkötik a jog és jogfejlődés realitásai. [...] Nem lehet véletlen, hogy az iskolák befolyása dacára a pozitívista módszer kisebb vagy nagyobb mértékben szinte valamennyi jogtörténész munkájában jelen van. S miként a csoportosítást megkísérlő szerzők előbb vagy utóbb beismernek: igen nehéz a jogtörténészeket valamely történeti irányzatba besorolni.”⁴⁹

Eckhart Ferenc 1929-ben vette át a jogtörténeti tanszék vezetését, és úgy gondolta, hogy elérkezett az idő új alapokra helyezni a Timonék által felállított szemléletet, amely addig a magyar jogtörténetet jellemezte. Eckhart Ferenc írását olyan felháborodás követte, hogy azt követelték, fosszák meg katedrájától. A támadások után Eckhartot történészek vették védelmükbe, Mályusz Elemér, Domanovszky Sándor, és ide-sorolható Bartoniek Emma is. Timon Ákos nézetei ugyanakkor korábbról valók, mint Eckhart és Bartoniek Emma felfogása. Úgy vélem, ez a „néhány” év különbség, mely köztük kimutatható (Timon Ákos 1925-ben hunyt el, Eckhart és Bartoniek 1957-ben), elegendő volt ahhoz, hogy azt mondjuk, Eckhart Ferenc és Bartoniek Emma olyan új szellemi irányzatokkal, a történelem új sodraival találkozhattak, melyek meghaladták azt a korszellemet, melyben Timon Ákos élt. Timon nézetei így bár elavultnak bélyegzettek, de kora lelkületének és érzelmvilágának megfelelőek voltak.

Bartoniek Emma tudományos munkássága értékes és precíz műveket hagyott az utókorra, foglalkozott a középkori magyar történelemmel, bibliográfiával, a magyar történetírás történetével. Nézetei több ponton egyeznek Eckhart Ferencével, de több tekintetben el is térnek, ezért írtam, hogy nézetei bizonyos értelemben köztes helyet foglalnak el Timon Ákos és Eckhart Ferenc felfogása közt. Nem lebecsülve Timon Ákos és Eckhart Ferenc maradandó és világszínvonalú alkotásait, melyek egy történelmi kor lenyomatai is egyben, úgy vélem, talán mondhatjuk azt, hogy mindhármut közül a legobjektívebb álláspontot Bartoniek Emma foglalja el a vitában, nézetei nélkülöznek mindenfajta előzetes feltevést vagy igazolásra irányuló törekvést, állításait, ahogy Kardos József fogalmaz,⁵⁰ ő bizonyítja a legmeggyőzőbben, kutatásaiban precíz és hiteles.

JEGYZETEK

- ¹ Tóth Zoltán József: *Megmaradásunk alkotmánya. A Szent Korona-eszme a magyar történelemben és közjogban.* Hun-idea Kiadó, Budapest, 2007, 100. o.
- ² A hagyományos egyházi felfogás szerint az uralkodó egyháztól nyert joga arra, hogy püspököt, apátot és prépostot nevezzen meg, illetve ilyen címeket adományozzon. *Magyar Katolikus Lexikon.*
- ³ 1498. évi LXVII. törvénycikk, egyházi javadalmakat nem kell fiatalok, tudatlanok, alkalmatlanok és járatlanok részére adományozni, 1000 év törvényei.
- ⁴ Veres András találoán így ír a pozitívista tudományeszményről: „A tények és oksági összefüggések feltétlen tisztelete, a pontosan körülhatárolt módszer bővölete, az illetékesség körének szinte aggályos megvonása, a logikai és kísérleti úton való bizonyítás ellenőrizhetőségébe vetett hit. E kritériumoknak leginkább a természettudományok feleltek meg, így azok lettek a minta és a mérce.” Veres András: *A tudomány fogalmának és szerepének változatai Karinthi prózájában.* members.iif.hu/visontay/ponticulus/rovatok/hidverok/karinty-tudomany.html (Letöltés: 2014. november)
- ⁵ Tóth Zoltán József: *Az Eckhart-vita időszerűsége.* Iustum Aequum Salutare, III., 2007/1. 153–163. o. A második Eckhart-vita az 1950-es években folyik le, amely célja az 1945 előtti magyar politikai és alkotmányos rendszerek (kivéve, amelyek forradalmiak voltak és haladónak nevezettek) megbélyegzése, elítélése. ias.jak.ppke.hu/hir/ias/20071sz/ias_153_164.pdf (Letöltés: 2015. február 13.)
- ⁶ Törő László Dávid: *Jogtörténetírás európai színvonalon: Eckhart Ferenc.* Újkor. hu, http://ujkor.hu/portre/eckhart_ferenc (Letöltés: 2015. január 29.)
- ⁷ Uo.
- ⁸ Tóth Zoltán József: *Szemelvények a Szent Korona-tan 20. századi történetéből. Az Eckhart-viták története.* PhD-értekezés, 38. o. http://midra.uni-miskolc.hu/JaDoX_Portlets/documents/document_5518_section_1168.pdf
- ⁹ Sipta István: *Jogtörténet-tudomány.* In: Bevezetés a társadalomtörténetbe. Szerk.: Bódy Zsombor, Ö. Kovács József, Osiris Kiadó, 2006; Tóth: *Szemelvények a Szent Korona-tan...*, i. m. 39.
- ¹⁰ Eckhart Ferenc: *Magyar alkotmány- és jogtörténet.* Polizer Zsigmond és fia, Budapest, 1946.
- ¹¹ Kardos József: *A Szent Korona-tan és a legitimizmus.* Gondolat Kiadó, Budapest, 2012, 59. o.
- ¹² Rácz Lajos: *Eckhart Ferenc (1885–1957).* In: Magyar Jogtudósok. Szerk.: Hamza Gábor, Nemzeti Tankönyvkiadó Rt., Budapest, 1999, 105–136. o.
- ¹³ Eckhart Ferenc és a jogtörténeti iskola ütközésének eleme volt még az Aranybulláról vallott ellentétes nézet is, Eckhart Ferenc ennek is csekély közjogi jelentőséget tulajdonított. Eckhart nézeteiről lásd Tóth: *Megmaradásunk alkotmánya*, i. m. 76., 175–185. o.
- ¹⁴ Eckhart, i. m. 46–52., 76., 93–95., 114–120., 188–194., 254–256. o.
- ¹⁵ Kardos, i. m. 58. o.
- ¹⁶ Eckhart, i. m. 240. o.
- ¹⁷ Horváth Attila: *A jogtörténetírás históriája. 2. Jogtörténet-tudomány és az egyetemi katedrák.* <http://majt.elte.hu/Tanszekek/Majt/TanszekTortenet/JogtortTudTortenet2.html> (Letöltés ideje: 2015. január 29.)

- ¹⁸ Timon Ákos: *A szent korona és a koronázás közjogi jelentősége*. Rákosi Jenő Budapesti Hírlap Újságvállalata, Budapest, 1907. In: Harvard Law library, 1932. <http://mek.oszk.hu/08600/08661/> (Letöltés: 2015. február 9.); Uő: *A szent korona elmélete és a koronázás*. Stephaneum Nyomda, Budapest, 1920.
- ¹⁹ Földi András: *Adalékok a magyarországi jog természetrajzához. Adalékok a történeti jogi iskolának a magyar jogi romanisztikára gyakorolt hatása kérdéséhez*. Recepció és kreativitás. www.phil-inst.hu/recepcio/htm/7/702_belso.htm (Letöltés: 2015. január 29.); Horváth, i. m.
- ²⁰ Horváth, i. m.
- ²¹ Rácz, i. m. 105–136. o.
- ²² Timon: A szent korona és a koronázás..., i. m. 12. o.; Uő: A szent korona elmélete..., i. m. 3., 14. o.
- ²³ Timon: A szent korona elmélete..., i. m. 15. o.; Tóth: Megmaradásunk alkotmánya, i. m. 182. o.
- ²⁴ Timon: A szent korona és a koronázás..., i. m. 13. o.
- ²⁵ Az európai koronázási szokásokhoz az olajjal történő felkenés tartozott, addig nálunk a Szent Koronával való koronázás. A Korona mint az állam jelképe először 1381-ben jelenik meg, egy Velencével kötött szerződésben.
- ²⁶ Grosschmid Béni: *Werböczy és az angol jog*. Franklin Társulat, Budapest, 1928, 169–170. o.; Rózsa Dániel: *A hagyományos magyar jog mint önfényű jogrendszer. Néhány gondolat Roger Scruton: Anglia, egy eltűnő ideál című művének margójára*. Iustum Aequum Salutare, VI., 2010/3., 254. o. ias.jak.ppke.hu/hir/ias/20103sz/14.pdf (Letöltés: 2015. február 9.)
- ²⁷ Timon: A szent korona elmélete..., i. m. 10. o.
- ²⁸ Zlinszky János: *Történeti alkotmányunk fejlődése*. Magyar Szemle, Új folyam XI., 3–4., 2002. www.magyar-szemle.hu/cikk/20060815_torteneti_alkotmanyunk_fejloedese_1_resz; Tóth: Megmaradásunk alkotmánya, i. m. 181. o.; Tóth Zoltán József: *Magyar közjogi hagyományok és nemzeti öntudat a 19. század végétől napjainkig. Adalékok a Szent Korona-eszme történetéhez*. Szent István Társulat, Budapest, 2007. Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár, 95. o. www.ppek.hu/konyvek/Toth_Zoltan_Jozsef_Magyar_kozjogi_hagyomanyok_es_nemzeti_ontudat_1.pdf
- ²⁹ Tóth: Megmaradásunk alkotmánya, i. m. 216., 218. o.
- ³⁰ Eckhart, i. m. 117. o.
- ³¹ Bartonic Emma: *A magyar királykoronázások története*. Magyar Történelmi Társulat, Budapest, 1939; Reprint sorozat, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1987, 71. o.
- ³² Szilágyi Ágnes Judit: *Érdekes személyiségek, emlékezetes viták a magyar történetírásban. 27 történetésportré*. Új Palatinus Könyvesház, Budapest, 2007, 95. o.
- ³³ Bartonic, i. m.
- ³⁴ Szilágyi, i. m. 99. o.
- ³⁵ Bartonic Emma: *A koronázási eskü fejlődése 1526-ig*. Századok, 1917.
- ³⁶ Bartonic Emma: *Az Árpádok trónöröklési joga*. Századok, 1926; Uő: *A királyi hatalom eredete*. Századok, 1936; Uő: *A magyar királyválasztási jog a középkorban*. Századok, 1936.
- ³⁷ Bartonic: A magyar királykoronázások..., i. m. 67–85., 173. o.
- ³⁸ Uo. 77. o.
- ³⁹ Kardos József: *Előszó az 1987. évi kiadáshoz*. IX. o. In: Bartonic: A magyar királykoronázások..., i. m.
- ⁴⁰ Bartonic: A magyar királykoronázások..., i. m. 61–62. o.
- ⁴¹ Tóth: Megmaradásunk alkotmánya, i. m. 183. o.
- ⁴² Bartonic: A magyar királykoronázások..., i. m. 173. o.
- ⁴³ Tóth: Megmaradásunk alkotmánya, i. m. 123. o. Tehát nem nemzeti impériumról van szó.
- ⁴⁴ Máthé Gábor: *A Szent Korona-eszme – Parafrázis*. In: Eckhart Ferenc emlékkönyv. Szerk.: Mezey Barna, Gondolat Kiadó, Budapest, 2004, 282. o.
- ⁴⁵ Tamás András: *Közjogi mítoszok*. In: Formatori Iuris Publici. Ünnepek kötet Kilényi Géza professzor hetvenedik születésnapjára. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar, Szent István Társulat, Budapest, 2006, 475. o.
- ⁴⁶ Tóth Zoltán József: *Az Alaptörvény szellemisége: a Nemzeti hitvallás értékei, a jogfolytonosság és az Alapvetés*. Polgári Szemle, 2014/3–6. www.polgariszemle.hu/?view=v_article&ID=567 (Letöltés: 2015. február 13.)
- ⁴⁷ Máthé, i. m.; Tóth: Szemelvények a Szent Korona-tan..., i. m. 157. o.

⁴⁸ Zétényi Zsolt: *A Szentkorona-eszme mai értelme*. Püski Kiadó, Budapest, 1997, 144. o.

⁴⁹ Csizmadia Andor. In: Horváth Attila, i. m.

⁵⁰ Kardos: Előszó az 1987..., i. m. VI. o. In: Bartoniek: *A magyar királykoronázások...*, i. m.

TOVÁBBI FELHASZNÁLT IRODALOM

2000. évi I. törvény Szent István államalapításának emlékéről és a Szent Koronáról.

Bertényi Iván: *A magyar korona története*. Népszerű történelem sorozat, 3. bővített kiadás, Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1986.

Eckhart Ferenc: *A szentkorona-eszme története*. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1941.

Eckhart Ferenc: *Magyarország története*. Káldor Könyvkiadóvállalat, Budapest, 1933.

Gréczy Zsolt: *Bajokra Szent Korona-tan. Konzervatív értelmiségiek válságtanácskozása*. Népszabadság, 2005. október 12. article.wn.com/view/2005/10/12/Bajokra_Szent_Koronatan/

Hóman Bálint: *Szentkirály és Szentkorona*. In: Szent István, a Szent István évében megjelent, és a királyi egyetemi nyomdában, 1938-ban nyomott kiadás digitális változata, amelynek alapja a Szent István Társulat – Kairosz Kiadó gondozásában 1998-ban megjelent reprint, nyolc darab illusztráció színes változatával. mek.niif.hu/07100/07139/html/0003/0013-22a.html

Horváth Pál: *Horváth Pál beszéde dr. Timon Ákos emléktábla-avatásán*. 2000. augusztus 27.

Magyarország Alaptörvénye. (2011. április 25.)

Pokol Béla: *Alkotmányozás és a Szent Korona-eszme*. <http://jesz.ajk.elte.hu/pokol43.html>

Rácz Lajos: *Hatalmi szimbolika a késő középkori magyar királyságban*. In: Ünnepi tanulmányok Rácz Attila 75. születésnapja tiszteletére. Nemzeti Közszerzői és Tankönyv Kiadó Zrt., Budapest, 2013.

Timon Ákos: *A Szent Korona elmélete*. Magánkiadás, Budapest, 2000. <http://mek.oszk.hu/08600/08661/>

Timon Kálmán: *Timon Ákos és a szent korona elmélete*. Jogtörténeti Szemle, ELTE Magyar Állam- és Jogtörténeti Tanszék, 4/1992. http://majt.elte.hu/Tanszkek/Majt/TanszekiKiadvanyok/Jogtorteneti_Szemle.html

Zétényi Zsolt: *A Szent Korona-eszme időszerezése*. <http://users.atw.hu/magtar/cikkek/szkorona/szkeszme.htm>

Zlinszky János: *A Szent Korona-tan és a nemzeti szuverenitás (Alkotmányunk történeti gyökerei)*. In: Ünnepi tanulmányok Rácz Attila 75. születésnapja tiszteletére. Nemzeti Közszerzői és Tankönyv Kiadó Zrt., Budapest, 2013.